

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Лаврінєнко О.В. Організаційно-правові підстави звільнення: їх зміст, умови застосування та місце в загальній класифікації підстав припинення трудового договору // Право і безпека. 2006. № 5 (3). С. 129-137.

2.Шишлюк В.Р. Припинення трудового договору за законодавством України і Польщі: автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.05/ Нац. ун-т «Одеська юридична академія». О., 2017. 20 с.

3.Коваленко О.О. Правові проблеми свободи волі сторін при укладанні, зміні та припиненні трудового договору: автореф. дис... д.ю.н.: 12.00.05. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 39 с.

УДК 349.3

Іншин Микола Іванович,
*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ, ОСОБЛИВОСТЕЙ, ПРОБЛЕМ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанню юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України. Надано загальну характеристику. Розкрито особливості. Визначено проблеми. Зроблено висновок про те, що підняте питання потребує подальших досліджень та вирішення шляхом законодавчих змін

Ключові слова: *юридична відповідальність, сутність, особливості, проблеми, державні службовці*

Н.И. Иншин. Обобщенная характеристика сущности, особенностей, проблем юридической ответственности государственных служащих за трудовым законодательством Украины

Статья посвящена вопросу юридической ответственности государственных служащих за трудовым законодательством Украины. Предоставлено общую характеристику. Раскрыты особенности. Определены проблемы. Сделан вывод о том, что поднятый вопрос требует дальнейших исследований и решения путем законодательных изменений

Ключевые слова: юридическая ответственность, сущность, особенности, проблемы, государственные служащие

M. Inchyn. General characteristics of nature, features, problem of legal responsibility of public officials under labor law of Ukraine.

The article focuses on disclosing the essence legal liability of state employees under the labor legislation of Ukraine. A comprehensive characteristic has been provided. Features are clarified. Problems are identified. It is concluded that the raised issue requires further research and resolution through legislative changes

Key words: legal responsibility, essence, features, problems, state employees

Актуальність теми. Обов'язковим складовим елементом правового статусу державного службовця є відповідальність. Цей факт яскраво підтверджується і нормами нового Закону України «Про державну службу», де положенням про відповідальність приділено цілий розділ 8 «Дисциплінарна та майнова відповідальність державного службовця». Це цілком закономірно, адже, приймаючи до уваги те, що основною функцією державної служби є управління, «від якості її роботи значною мірою залежить майбутнє нашої країни» [1, с. 145], і ця якість, серед іншого, забезпечується правовим регулюванням юридичної відповідальності та її реалізації.

Відповідальність як правова категорія є одним із принципів права, сутність якого полягає у віддзеркаленні комплексу зв'язків і відносин, що у тій чи іншій мірі виникають між суспільством і державою й спрямовані на запобігання порушень правопорядку. Принцип відповідальності – загальний принцип права, його дія поширюється на всі сфери. Загалом, принцип відповідальності є одним із важливих регуляторів суспільного життя, оскільки ним окреслюється перевага порядку, стабільності та інтересів членів суспільства

над інтересами окремих індивідів. Саме завдяки відповідальності, як зазначається у спеціальній юридичній літературі, з'являється необхідність визначати ймовірні результати діянь (дій чи бездіяльності), що вчиняються, а також узгоджувати задоволення власних, тобто індивідуальних потреб, із інтересами інших осіб, тобто із суспільними інтересами [2, с. 365].

Державні службовці як особливий вид суб'єктів права несуть спеціальну відповідальність у поєднанні із загальною відповідальністю (як громадяни країни). Проблема юридичної відповідальності в системі статусу державного службовця, на наш погляд, пов'язана із ступенем інтеграції державної служби і визначається головним чином рівнем відповідальності державного службовця, яка є найважливішим елементом взаємозв'язку службовця та суспільства, вона здійснює функцію регуляції поведінки службовця відповідно до встановлених вимог. Поняття «відповідальність державного службовця» відрізняється від відповідальності інших суб'єктів права, насамперед, обов'язком представників держави звітувати перед суспільством, перед контролюючими органами за свою діяльність щодо виконання функцій держави з урахуванням тих вимог, яким повинен відповідати державний службовець як представник влади. Воно також характеризується певними особливостями, які обумовлюються правовим статусом державних службовців як представників влади. Питання відповідальності державних службовців є складним й тому потребує постійного наукового пошуку, метою якого є доведення відповідальності службовців до максимальної досконалості, оскільки саме від рівня сумлінності та досконалості ставлення державних службовців до реалізації своїх посадових повноважень залежить дотримання принципу пріоритетності права та законних інтересів всіх членів суспільства. Крім того, відповідальність державних службовців є не тільки елементом контролю за діяльністю держави, а й одним із головних засобів забезпечення їх дисципліни.

Постановка наукової проблеми та стан її вирішення. Відповідальність державних службовців й наразі являє собою надзвичайно актуальне питання, якому вже було присвячено увагу в дослідженнях багатьох українських вчених, а саме: А.В. Андрушко, Н.В. Берези, Ю.Ю. Бисаги, П.С. Борцевича, Н.М. Вапнярчук, Л.Ю. Величко, В.С. Венедиктова, Т.Я. Довгого, В.В. Зуй, Г.С. Іванової, М.І. Іншина, М.О. Кабаченко, А.С. Самородова, В.В. Середи, В.В. Скорікова, Г.В. Фоміча, Н.М. Хугорян, В.І. Щербини, Н.В. Янюк, О.С. Ярмоленко та ін. Не применшуючи важливості вже опублікованих праць про юридичну відповідальність держслужбовців,

наголосимо, що вказане питання потребує значного переосмислення з огляду на проведену в нашій державі реформу законодавства про державну службу, результатом котрої є прийняття нового Закону України «Про державну службу» [3], який суттєво зменшив сферу дії норм трудового законодавства України відносно питання юридичної відповідальності держслужбовців.

З огляду на викладене не викликає сумнівів той факт, що сучасний правовий статус державних службовців як суб'єктів трудового права потребує критичного переосмислення, а вітчизняна теорія дисциплінарної та матеріальної відповідальності – комплексного вивчення, концептуалізації та виокремлення основних теоретичних і практичних проблем притягнення держслужбовців до вказаних видів відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Наукова дискусія щодо правового статусу державних службовців триває й до сьогодні, розділяючи науковців на три групи: 1) фахівців, які вважають, що державні службовці є суб'єктами суто адміністративного права, а тому їхня діяльність повинна врегульовуватись виключно нормами адміністративного права; 2) вчених, котрі наполягають на тому, що державні службовці є суб'єктами трудового права у певній частині, і, якщо провести чітку межу (що, однак, вкрай важко здійснити через тісний взаємний зв'язок службових прав та обов'язків і трудових прав і обов'язків, які перетинаються та поступово об'єднуються в єдиний комплекс) між правами та обов'язками, то можна вести мову про необхідність урегулювання «трудової» частини нормами трудового права; 3) науковців, що дотримуються дуального підходу, за якого державний службовець виступає інтегратором двох статусів, де адміністративний та трудовий статус, по суті, вже не потребують окремого виділення, а навпаки мають розглядатися комплексно. Детальний аналіз підходів вчених до вирішення означеного питання, а також аналіз чинного законодавства дозволяє дійти висновку, що саме дуальний підхід до інтерпретації правового статусу держслужбовців є найбільш прийнятним та перспективним. При цьому слід мати на увазі, що службові права та обов'язки державних службовців є їхніми трудовими правами та обов'язками, які обумовлюються особливостями того, що державний службовець служить народу, а не конкретній фізичній чи юридичній особі, відповідно, відносини між державним службовцем та державою називаються «службово-трудовими», адже по суті вони є трудовими правовідносинами, а за змістом являють собою службову діяльність.

Зважаючи на те, що статус особи – це стан індивідуума в будь-якій системі, при цьому правовий статус визначає місце індивідуума у системі, котра врегульована правом, можна дійти висновку, що особливість трудоправового

статусу державного службовця обумовлюється наступним: 1) специфікою правового статусу відповідного державного органу; 2) специфікою посади, на яку його призначено (яку він обіймає відповідно до функціональних обов'язків); 3) колом тих повноважень, що на нього покладені згідно із займаною ним посадою; 4) особою, вступаючи на державну службу, стає особливою категорією працівників, що наділені законодавцем комплексом прав та обов'язків державного-управлінського характеру; 5) підвищеними вимогами до поведінки та морально-етичного рівня осіб, що обіймають посади на державній службі; 6) низкою додаткових пільг та привілеїв, що виступають своєрідними компенсаціями за особливі умови трудової діяльності; 7) підвищеною юридичною відповідальністю внаслідок того, що державний службовець є представником держави та «слогою народу».

Суть інституту відповідальності в праві полягає у здатності держави впливати на суспільство за допомогою певних заходів юридичного характеру з метою встановлення загального порядку у суспільстві, чіткого регулювання суспільних відносин, усунення конфліктів, втілення принципу соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Юридична відповідальність у системі статусу державного службовця пов'язана із ступенем інтеграції державної служби та визначається, зокрема, рівнем відповідальності державного службовця, яка є найважливішим елементом взаємозв'язку службовця та суспільства, вона здійснює функцію регуляції поведінки службовця відповідно до встановлених вимог. Сутність відповідальності державного службовця відрізняється від відповідальності інших суб'єктів права, насамперед, обов'язком представників держави звітувати перед суспільством, перед контролюючими органами за свою діяльність щодо виконання функцій держави з урахуванням тих вимог, яким повинен відповідати державний службовець як представник влади.

Сутність юридичної відповідальності дозволяє розглядати її в якості комплексного явища, що має місце у правовій дійсності та яке зобов'язує особу до свідомого вибору щодо вчинення або невчинення певних дій, що обов'язково викликають відповідні, встановлені законодавством, наслідки. В означеному контексті слід враховувати, що правовий статус державного службовця відображає його положення в суспільстві, вказує на ступінь зв'язку із народом, а тому відповідальність у системі правового статусу державного службовця відіграє ключову роль в ідентифікації цієї категорії працівників з-поміж інших працівників.

Відтак, особливостями юридичної відповідальності державного

службовця є те, що: 1) вона покладається на цю категорію працівників не лише за виконання суто трудових обов'язків, але й за неналежне виконання чи невиконання тих обов'язків, що обумовлюються їх перебуванням на службі, тобто є комплексною; 2) ця відповідальність покладається на державних службовців як на підставі норм трудового законодавства та Закону України «Про державну службу», так і на підставі спеціальних норм, передбачених відповідними статутами, положеннями про проходження служби; 3) її застосування передбачає не лише виправлення державного службовця, але й має суттєве значення для попередження несумлінного та безвідповідального ставлення до своїх обов'язків, своєї поведінки самого державного службовця, тобто відіграє значну превентивну роль; 4) вона має запобігати спотворенню репутації державного органу, в якому працює державний службовець, а тому, логічно, повинна бути підвищеною для таких працівників у порівнянні із іншими категоріями працівників; 5) її застосування повинно мати невідворотний характер для державного службовця, оскільки в іншому випадку відбувається втрата довіри до державних органів та держави з боку народу в цілому.

Основними видами юридичної відповідальності держслужбовців, котрі у загальному контексті врегульовані законодавством про працю, є дисциплінарна та матеріальна відповідальність.

Під дисциплінарною відповідальністю державних службовців розуміють окремий специфічний вираз юридичної відповідальності в трудовому праві, що: 1) реалізується відповідно до правил і стандартів, які встановлені у законодавстві про працю, а також в окремих спеціальних нормативно-правових актах (які не обов'язково є частиною трудового законодавства); 2) виражається на практиці у застосуванні до винуватого у порушенні трудової дисципліни державного службовця негативних заходів впливу особистого чи майнового характеру.

Основними актуальними проблемами дисциплінарної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України є наступні групи проблем: 1) застарілість трудового законодавства про дисциплінарну відповідальність та потреба у концентрації норм про дисциплінарну відповідальність держслужбовців (низка вчених відстоює думку про потребу створення спеціального закону про дисциплінарну відповідальність державних службовців, що є сумнівним з ряду об'єктивних причин, на відміну від розробки та прийняття спеціального закону про юридичну відповідальність державних службовців, в якому комплексно будуть розглянуті питання дисциплінарної та матеріальної відповідальності); 2) здійснення правового регулювання дисциплінарної відповідальності держслужбовців переважно нормами Закону

України «Про державну службу», які дублюють відповідні норми КЗпП України та звужують сферу дії трудового права, позбавляючи держслужбовців низки гарантій, що передбачені законодавством про працю; 3) недосконалість дисциплінарного провадження та неефективність змісту каталогу заходів дисциплінарного впливу на державних службовців, що закріпленій новим Законом України «Про державну службу». Для вирішення вказаних проблем, щонайперше, необхідно: а) конкретизувати масштаб поширення сфери дії трудового права на процес застосування до держслужбовців норм про дисциплінарну відповідальність; б) переглянути перелік дисциплінарних санкцій, що закріпленій Законом України «Про державну службу», беручи до уваги позитивний досвід зарубіжних держав (розширити цей перелік такими санкціями, як дисциплінарний штраф, переведення державного службовця на нижчеоплачувану посаду та/або зниження кваліфікації на один розряд); 3) розробити та прийняти спеціальний законодавчий акт про юридичну відповідальність держслужбовців, що буде частиною як законодавства про працю, так і законодавства про державну службу (у цьому акті необхідно детально прописати процедуру надання пояснень щодо дисциплінарного проступку, який, ймовірно, вчинив службовець; встановити стандарти та правила щодо змісту рішення компетентного органу про накладання на державного службовця заходу дисциплінарного стягнення тощо).

Схожі з проблемами врегулювання дисциплінарної відповідальності держслужбовців виникають питання і у зв'язку із застосуванням до цієї категорії працівників норм про матеріальну відповідальність. При цьому слід мати на увазі, що матеріальна відповідальність державного службовця, як суб'єкта трудового права – це окремий спеціальний вид матеріальної відповідальності, що є складовою юридичної відповідальності в трудовому праві, котрий полягає в обов'язку службовця повністю або частково покрити матеріальну шкоду, що була заподіяна з його вини державі (державному підприємству, установі, організації) порушенням службових обов'язків [4, с. 47-51].

Державні службовці, визнанні винуватими у заподіянні державному підприємству, установі, організації шкоди, несуть обмежену матеріальну відповідальність (якщо шкоду державі заподіяно: зайвими грошовими виплатами чи неправильною постановкою обліку, неправильним зберіганням матеріальних, грошових або культурних цінностей тощо) або ж повну матеріальну відповідальність (якщо шкоду державі заподіяно: за умов наявності попередньо укладеного письмового договору про повну матеріальну

відповідальність; діями працівника, які мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку; в стані сп'яніння; незаконним звільненням або переведенням працівника на іншу роботу тощо) при наявності таких обставин: встановленні прямої дійсної шкоди і незалежно від притягнення працівника до інших видів юридичної відповідальності за ті самі протиправні діяння, якими була завдана державі шкода. Розмір її повинен обмежуватись певною частиною заробітку державного службовця, але не більше його середнього місячного заробітку, окрім випадків, передбачених законодавством.

Примітним є те, що по сьогоднішній день кількість справ про відшкодування державними службовцями матеріальної шкоди у контексті трудового законодавства, розглянутих судами, залишається мізерною (частина цих справ помилково розглядається не в якості трудового, а цивільно-правового спору). Аналіз рішень судів по цій категорії справ дозволяє зробити висновок, що у них має місце: 1) сукупність загальних проблем, які є характерними для всіх чи більшості приватноправових спорів у національних судах України (неправильне визначення особи, в інтересах якої подається позов; порушення процесуальних строків; недотримання вимог щодо обсягу доказової бази; порушення правил підсудності справ; неправильне застосування норм матеріального та процесуального права тощо); 2) сукупність спеціальних проблем, тобто таких, що є типовими лише для цієї категорії справ (неправильне розуміння та застосування статей 130-138 КЗпП України; помилковість у розумінні позивачами поняття «пряма дійсна шкода» тощо).

До основних проблем матеріальної відповідальності державних службовців слід відносити наступні проблеми: 1) наявність у частині трудового законодавства, яке врегульовує питання матеріальної відповідальності державних службовців, низки радянських нормативно-правових актів, які є морально застарілими та об'єктивно не можуть ефективно та оптимальним чином врегулювати зазначене питання; 2) наявність в діючому трудовому законодавстві низки прогалин та неузгодженостей, які не дозволяють назвати правила та стандарти процесу застосування до держслужбовців норм про матеріальну відповідальність такими, що є чіткими та достатніми. Означені проблеми може бути вирішено шляхом: а) зміни напрямку реформування трудового законодавства, яке за весь період відновленої незалежності України фактично було направлене не на створення нових нормативно-правових актів, що відповідали б вимогам часу та потребам людини, громадянина, суспільства і держави, а на внесення змін до радянського трудового законодавства, яке не вирішувало актуальні проблеми по суті та ефективним чином; б) закріплення у трудовому законодавстві універсального та всебічного визначення поняття

«пряма дійсна матеріальна шкода»; в) комплексної регламентації матеріальної відповідальності державного службовця за розголошення комерційної чи службової інформації; г) закріплення в трудовому законодавстві можливості розстрочки відшкодування держслужбовцем шкоди на основі відповідного договору – угоди про розстрочку відшкодування матеріальної шкоди; г) прямого закріплення в трудовому законодавстві права суб'єкта дисциплінарної влади повністю або частково відмовитися від стягнення матеріальної шкоди з винуватого державного службовця-працівника.

Висновки. Існування інституту відповідальності державних службовців доцільно розглядати у контексті реформування державної служби, зокрема з урахуванням нового Закону України «Про державну службу» та Стратегії реформування системи державної служби [5]. Саме необхідність у створенні чіткого і прозорого механізму відповідальності державних службовців сприяє активізації досліджень проблем відповідальності. Насамперед, необхідним є з'ясування її термінологічного апарату, оскільки надати науково-обґрунтоване визначення – означає розкрити суть предмета. По-друге, вкрай важливим є здійснення повноцінного аналізу чинного трудового законодавства на предмет охоплення ним всіх основних засад правового регулювання матеріальної та дисциплінарної відповідальності державних службовців. По-третє, потребується заповнення існуючих прогалин в чинному трудовому законодавстві щодо означених видів відповідальності державних службовців. Вбачається, що певним кроком до цього можуть бути авторські напрацювання та загальнотеоретичні положення щодо сутності та особливостей відповідальності державних службовців за трудовим законодавством, викладені в даному дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Скоріков В.В. Види відповідальності державних службовців. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпро. 2017. Вип. 1 (32). С. 145-151.
2. Довгий Т.Я. Соціально-правова сутність відповідальності державних службовців. *Ефективність державного управління*. Львів. 2010. Вип. 25. С. 363-370.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

4. Коротких А.Ю. Види матеріальної відповідальності державних службовців за шкоду, заподіяну державі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С.47-51.

5. Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 18.03.2015 № 227-р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. С. 680.

УДК 349.3

Іншина Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства
Новокаховського гуманітарного інституту
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ЗАПОЗИЧЕНА ПРАЦЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ

У статті визначено сутність запозиченої праці як виду зайнятості працівників. Окреслено позитивні та негативні сторони запозиченої праці як правового явища.

Ключові слова: запозичена праця, зайнятість, працівник, трудові відносини, трудова діяльність.

Иншина А.С. Заимствованный труд в современных условиях развития Украины: негативные и позитивные аспекты

В статье определена сущность заемного труда как вида занятости работников. Определены положительные и отрицательные стороны заемного труда как правового явления.

Ключевые слова: заемный труд, занятость, работник, трудовые отношения, трудовая деятельность.

A. Inshyna Zapozychena pratsya u suchasnykh umovakh rozvytku Ukrainy: nehatyvni ta pozytyvni aspekty

In the article the essence of borrowed labor as a type of employment of workers is defined. The positive and negative aspects of borrowed labor as a legal phenomenon are outlined.

Key words: borrowed work, employment, employee, labor relations, labor activity.

Зайнятість перебуває в центрі всіх аспектів соціально-економічного розвитку. Для більшості людей робота є практично єдиною можливістю